БЕЛАРУСЬ

ШТАДЗЕННАЯ ПОЛІТЫЧНА-ЭКОНАМІЧНАЯ І ЛІТЭРАТУРНАЯ ГАЗЭТА.

ГОД ВЫДАНЬНЯ I.
Падпіска на 1 м-ц: з перасыл. 15 р. без перас. 12 р.
АБВЕСТКІ: на 4-й страніцы прымаюцца ва усіх мовах па звычайным цэнам.
Газэта выходзіць штодня, апроч дзен пасьлесьвяточных.
Рэдакцыя і Кантора: Менск, Міцкевічава вул., Беларускі Дом (б. Юбілейны).
Рэдактар прымае ад 12—1 гадз. Кантора адчынена ад 9 да 2 гад. і ад 5 да 7 гад.
Рукапісы павінны быць чытэльна напісаны.
Аплата прынятых рукапісау залежыць ад рэдакцыі.
Рукапісы назад не выдаюцца.
ЦАНА 1 МАРК.

№ 27 (54). Менск, Чатьвер 20 лістапада 1919 г. № 27 (54).

Торжышчо.

Тые гуманітарные ідэі, якіе ішлі з Захаду, зауседы знайходзілі шчыры водгук на Усходзе, і ня было больш-меньш вялікшага— ці то політычнага, ці то навучнага здарэньня на Захадзе, каб яно не адгукнулося на Усходзе.

Але ішлі дні, месяцы, годы, сталецьці.

Усе зьмянілося. Зьмяніліся варункі жыцьця, зьмянілася прауда людзкая.

І што-ж мы бачым сягодня?

Сягодня ідзе паганы торг за ідэі, за прауду векавечную, агульна-людзкую. Сягодня таргуецца Захад з Усходам,заходняя культура—з усходнім адзічэньнем, і таргуюцца за што?

Таргуюцца за цэлые народы, за цэлые дзяржавы, а усе для таго, каб нажыцца, каб у гэтым агульным разбурэньні вытаргаваць сабе лішнюю капейку ці мільярд руб.

Сьмешна і стыдна робіцца за гэтых паноу гандляроу сягоднешняй культурай, культурай заходняй, эуропэйскай. Ды гэта-ж, людзі мае, гразь і балото такое самае, якога ня было навет на Усходзе у рабскай Маскоушчыне за часау Івана Грознага.

І куды-ж і к чаму ведзяце вы сягоднешню гісторыю, усе антанты, проці-антанты і вам падобные?

Вы стварылі усясьветную вайну за свае кішаневые інтарэсы; пасьля, каб гэту-ж вайну прадоужыць для гэтых самых кішаневых спрау, выкінулі вы льозунг, што ваюеце за вызваленьне народау; ну, а далей, як пачалі трашчэць і падаць вашы крывавые троны і кароны, што вы сказалі?

Вы аплявалі людзей і народы і кінулі сваіх пядауных рабоу у анархію, каб далей у мутнай вадзе рыбу лавіць.

Так, значыцца, ваша заходняя і усходняя культура адплацілася за тые мільоны ахвяр, што паляглі за вашы дзяржауные фалшывые фетышы.

Вам трэ'было, панове, адным будаваць вялікі заход (спэкуляцкі), а другім—вялікі Усход (таксама спэкуляцкі). Вы у сваім паходзе імпэрыялістычным і мілітарным ішлі і сьціралі усе і усіх на сваей дарозе, а усе для панаваньня усясільнага молаха—*золата*.

А цяпер вы усе—і з Захаду і з Усходу усе кідаеце аблудны кліч на староны, што вы ваявалі за вызваленьне нявольнікау, за самаазначэньне народау...

Дык скажэце, дзе тое ваша „вызваленьне"?

Як і сто лет таму назад, стогне пад ярмом Беларусь, Украіна, Армэнія, Індыя і дзесяткі іншых дзяржавау і народау.

Вашы словы аб вызваленьні другіх гэта—насьмешка з нявольнікау бязсільных, што ніякай сілы у сабе не маюць.

Дык ня кідайце-ж вялікіх абманных льозунгау аб сваіх заходніх ці усходніх першынствах. На хварбованых лісох дауно ужо людзі пазналіся.

Вы так сама бязсільны паварнуць долю народау у той ці іншы бок, як бязсільны вецер перанесьці Каукаскіе ці Швайцарскіе горы адны на месцо другіх.

Дайце волю народам самім будаваць сваю долю. А тады гэтые народы скажуць свае шчырае слово аб вашай культурнасьці— ці-то заходняй, ці-то усходняй.

К—а.

Зносіны з вескай.

Тая зьвязь з провінцыяй, якая пры кепскіх варунках комунікацыі і іншых перашкодах намі наладжана, вельмі слабая. Бязумоуна трэба, каб ад цэнтру нашага нацыянальнага руху разыходзіліся нэрвы-токі па усіх глухіх кутках беларускіх абшарау. Трэба, каб веска асьвядамлялася у шырокім размеры.

Разьязджаючых інструктарау у нас бракуе. Нашые газэты часта не даходзяць на адрасу нават і туды, дзе почта ужо наладжана. А веска чакае, сялянство ведае мала аб тым, хто за яго стаіць. Часам праз дзесятые рукі, даведаушыся аб якой колькве беларускай арганізацыі, сяляне прысылаюць да нас сваіх хадакоу, каб „паслухаць, дзе што робіцца"... Шмат сьведчыць аб іх зацікауленасьці соткі сялянскіх подпісау на адчыненьне беларускіх школ, запытаньні аб войску. Часам сяляне лісты пішуць да нас з разнымі запытаньнямі. Але, мусім прызнацца, што у кірунку зьвязі з правінцыяй яшчэ у нас мала зроблена.

А іншые ня сьпяць — выкарыстоуваюць гэта вельмі спрытна... Анты-беларуская агітацыя ідзець налева і направа. Розные легендарные чуткі не у нашую карысьць распаусюджываюцца. Нябыліцы вырастаюць у цэлые горы. Нясумленная агітацыя робіць свае.

Як нам выйсьці з гэтага становішча? Патрэбно шмат энэргіі, працы. Трэ'у сто раз павялічыць дзейнасьць нашых раз'язджаючых інструктарау. Гэтай справе павінна быць аддадзена бадай першае месцо.

Шмат дапамагчы гэтаму можа цяпер нашае настаунцтва з [illegible], якое, прасыхаушы беларускіе пэдагогічные курсы, зноу вернецца „дахаты" — у веску, ці у мястэчко. Сьвяты абавязак кожнага настауніка—мець на увазе асьведамленьне сялянства. Мы „паунім", што настаунікі у гэтым кірунку будуць працаваць.

Цяперака, з пачаткам вербаваньня беларускага нацыянальнага войска, зносіны з правінцыяй вельмі павялічацца. Вярбоушчыкі войска беларускага павінны быць тымі агітатарамі, якіе маюць разьнесьці самые пауные весткі аб беларускім руху як жывым словам, так-сама і праз свае друкованые адозвы.

Але, ня глядзячы на усе гэта, мы павінны як найбольш адкрываць на мястэчках і вёсках беларускіе культурные гурткі, закладаць тэатральные грамады і г. д. Беларускіе сьпевакі і артысты павінны раз'язджаць па усіх абшарах роднага краю дзеле пашырэньня роднага мастацтва і, гэткім чынам, дзеля інформаваньня аб беларускай справе.

За апошніе тры гады наш тэатр шмат зрабіу у гэтым кірунку. Дзякуючы яму, нават і па весках ставяцца беларускіе спэктаклі. Але трэба яшчэ і яшчэ!

Нашые інструктары павінны як найбелей шырыць беларускую літэратуру. Пры шчырай працы зьвязь з правінцыяй можа быць добра наладжана. А як гэта справа будзе у нас добра нарыхтована, тады будзе у нас усе.

Ясакар.

АПОШНІЕ НАВІНЫ.

ПАВЕДАМЛЕНЬНЕ ПОЛЬСКАГА ГЭНЭРАЛЬНАГА ШТАБУ.

Ад. 17—XI.

Лістоуска-Беларускі фронт.

Ваенная чыннасьць на пауночным участку аслабела. Праціунік атакавау нашы позыцыі пад Лепэлям, але усе яго атакі былі адбіты. На паудня ад Барысава нашы атрады разграмілі награмаджываные бальшавіцкіе сілы, узяушы пры гэтым 400 палонных, 4 гарматы, 2 кулямеYou тЫ і вялікі лік ваеннага матэрыялу. На палескім участку сустрэчкі патрулеу.

Валынскі фронт.

Праціунік вядзе энэргічные разьведкі.

Час. нам. Начальн. Гэн. Штабу, палкоунік ГАЛЛЕР.

Эвакуацыя Кіева.

ЛЬВОУ, 18-XI. Украінскае прэсбюро паведамляе аб эвакуацыі Дэнікіным Кіева. Дабравольчые войскі знайходзяцца у цяжкім палажэньні, з прычыны, што украінскіе паустанцы перасеклі усе опэрацыйные шляхі. Лінія Днепра занята атрадамі атамана Зеленага.

Наступленьне бальшавікоу у Сыбіры.

ВЕНА, 18-XI, „Times" паведамляе, што эвакуацыя Омска войскамі Калчака „праведзена у поуным парадку." Бальшавікі пасоуваюцца наперад з быстратой па некольки міль штодня.

Антанта і Расія.

ПАРЫЖ, 18-XI. У часе Льондынскай нарады паміж Пімонам і ангельскімі міністрамі была установлена лінія будучай політыкі у адносінах да Расіі.

Польская дэлегацыя на Літве.

ВІЛЬНЯ, 18-XI. У Коуну выехала дэлегацыя ад палякау для высьненьня польска-літоускіх адносін.

Пабеда Латыскай арміі.

КОПЭНГАГЭН, 18-XI. Наступленьне Латыскіх войск закончылася поунай пабедай. Сапраціуленьне нямецка-расійскіх атрадау зломана. Латышы перашлі Дзьвіну.

Паведамленьне Украінскага штабу.

ЛЬВОУ, 18—XI. У заузятай бітве паміж Днестрам і чыгункай Жмерынка—Вапнярка дабравольцы выбіты з некольких весак.

Пераход бальшавіцкай дывізіі на старану Петлюры.

ВЕНА, 18—XI. Украінскае прэсбюро паведамляе, што Таращанская дывізія, ваяваушая проці украінцау, цалікам перайшла на старану украінскай арміі. Дывізія гэта добра узброена, поунага саставу і выразіла жаданьне выступіць неадкладна проці Дэнікіна.

Комуністычны рух у Нямеччыне.

ВЕНА, 18—XI. У Нямеччыне ізноу пачауся комуністычны рух. У Розэнгэйме спартакаусцы закідалі ручнымі гранатамі урадовае войска. Войско стрэляло з кулеметау. У Лейпцыгу так сама было выступленьне комуністау. У Бэрліне комуністы сарвалі сабраньне, на якім меуся выступіць Эрцбэргэр. У шмат якіх гарадох адбыліся выступленьня комуністау.

У Савецкай Расіі.

Асоба, прыехаушая з Гомеля учора, 19-га лістапада, падала у рэдакцыю некаторые весткі аб тым, што робіцца у савецкай Расіі:

Гомель.

З 23-га па 30-е кастрычніка у Гомелі адбыуся „тыдзень комунізму“. Кожны грамадзянін павінен быу абавязкова запісацца комуністам, у працілным выпадку, ен лічыуся контр-рэволюцыянерам і перадавауся у „Ч. К.“, дзе некаторых разстрэлівалі, а рэшта мучылі голадам. Дзеля гэтага большая часьць насяленьня са страху рэгістравалася комуністамі, а шмат хто уцекау. Цяпер яны разысківаюцца. Іх прозьвішчы публікуюцца у газэтах.

Дарагоуля у Гомелі страшэнная: Пуд мукі—5000 руб., сало—600—800 р. фунт, масло (кароуе)—500 р. фунт, масло (льняное)—225 р. фунт, хлеб—105 р. фунт, запалкі—15 р. пудэлка, махорка—300 руб. фунт, асьмушка—75 р., калошы—1200—1500 р. пара, боты муж.—8000 руб. пара, боцікі—5000—6000 р. пара, фунт бульбы—20 р. мыцце бялізны—20 р. штука, мыло простае—200 руб. фунт, пагаліцца каштуе 30 р., шклянка малака—25 р., цукер раф—225 руб. фунт, цукер пясок—180—190 р. фунт, крупы—90—100 р. фунт, соль—300 руб. фунт, яйкі—200 р. дзесятак, газа—200 р. фунт, карова—18000—20000 руб. Апалу зусім няма.

Рабочы зарабляе у дзень па 1000 р. Але грошы, апрача савецкіх, няма ніякіх.

„Чрэзвычайка“ працуе вельмі энэргічна. На кожнага абывацеля есьць адзін агент чрэзвычайкі. Разстрэльваюць штодня соткамі з тых, хто з прычын голада, што небудзь рэзкае скажа проці асоб камісарау. На акопные работы ганяюць 2 разы на тыдзень усе насяленьне ад 18 да 45 год. І насяленьне нецярпліва чакае якой бы не было перамены.

Армія амаль голая і дзеля гэтага адбываецца рэквізыцыя направа і налева. Забіраюць ад насяленьня цеплые вопраткі, коудры, пасьцелі. Шапкі і рукавіцы чырвонаармейцы на вуліцах публічна зрываюць у грамадзян.

Па ваколіцах ідзець рэквізыцыя жывелы, харчоу і г. д. Прыедзе якая кольвек чырвона-армейская часьць у веску і загадывае камітэтчыкам сабраць столькі-то розных прадуктау, абяцаючы, што болей у гэтай весцы рэквізыцыі ня будзе. А на заутрае прыезджае другая часьць і робіць тое самае і г. д. Апроч таго сялян ганяюць у абоз, трымаючы іх па два тыдні.

Сяляне стогнуць, праклінаючы бальшавікоу і увесь сьвет, затое, што іх не ратуе.

У Маскве.

У сьвязі з натупам Дэнікіна і Мамонтава, Масква была апавешчана на асадным палажэньні. Пры гэтым было раскрыто поусганьне проці бальшавікоу. Цяпер адбываюцца разстрэлы падазроных болей чым па сто чаловек што дня. Чуецца літэральны голад. Людзі змораные валяюцца па вуліцах.

Вагоны, вывезеные з Беларусі і з іншых месц, скуль бальшавікі пауцякалі, сконцэнтраваны у Маскве і разьбіраюцца насяленьнем Масквы і ваколіцы на апал, астауляючы для „рэспублікі“ толькі жалезо. Фабрыкі і заводы бадай усе стаяць, апроч некаторых, што у слабай форме працуюць для ваенных патрэбнасьцяу.

У Петраградзе.

Той настрой, тое самае становішчо, што і у Маскве. Там прадаюцца нейкіе каубасы, якімі пробавалі карміць галодных сабак, але яны іх не ядуць і страшна выюць, абнюхіваючы іх.

У Смаленску.

Усе вывезеные з Беларусі фабрычные станкі і прылады розных майстэрняу валяюцца на адкосах чыгункі каля Смаленску у беспарадку. Легкіе рэчы забіраюць сяляне, а розные мэталевые, цяжкіе рэчы астауляюць.

Агульны настрой чырвонаармейцау.

Чырвонаармейцы [illegible]жуць, што калі вайна будзе цягнуцца і далей, дык усе яны разбягуцца, пакідаючы пазыцыі.

Самые шчырые з чырвонаармейцау—гэта кітайцы і латышы, бо яны маюць цеплые вопраткі і добрые харчы.

С. П.

Політычные весткі.

Вынікі Румынскага „вызваленьня“.

У Будапэшце падрахавалі страты, якіе Венгрыя мела пад час румынскай акупацыі на 28 мільярдау, г. з. на 10 мільярдау болей равейшага падрахунку.

У дзень выхаду румынцау з Будапэшту атрад румынскага войска з афіцэрам на чале аграбілі цэнтральную касу мястовай рады у 840 мільёнау крон, якіе там знаходзіліся.

Японскіе манэуры на Вялікім Акіяне.

З Нью-Іорку паведамляюць, што у Злучаных Штатах затрывожыліся з прычын абяцаных вялікіх манэуру японскага флоту на Вялікім акіяне. Дзьвізія амэрыканскага падрахоуку выехала у Сан-Франціско, каб узмацаваць тамтэйшую пазыцыю амэрыканскага ваеннага флоту.

Разгром арміі Калчака.

„Н. Рат. Курант“ паведамляе з Льондану, што подлуг вестак з Токіо, апошні разгром Калчака есьць рэзультаты дэмаралізацыі яго парадчыкау і незадаволенасьць уладай, якая пануе цяпер у Сыбіры. Урад Калчака быу кепска пастаулены з самага пачатку і цяпер ужо нікто ня верыць у тое, што ен вызваліць ад бальшавікоу Расію. Сам Калчак—праудзівы патрыот, але яго парадчыкі нікім ня паважаюцца. Народ ня хоча знаць ні Леніна ні Калчака, але страх рэакцыі ганяе масы у комуністычные атрады. Многіе расійскіе купцы вераць, што як ня пяройдзе манархічная небясьпека, згіне і бальшавізм і у Расіі.

У Польшчы.

Выбары на „крэсах“.

На пасяджэньні конституцыйнай камісіі у прысутнасьці камісара Асмалоускага была прынята рэзалюцыя, загадваючая у паветах, каторые знаходзяцца пад кіраунітвам Упрауленьня Усходніх Зямель і там, дзе насяленьне выказала пажаданьне зрабіць выбары прадстаунікау, пры дапамозе мясцовай улады у тэрмін да 90 дзен. Выбары будуць зроблены у адносінах адзін прадстаунік на 50,000 жыхароу, з мэтай даць магчымасьць мясцоваму насяленьню выказаць сваю волю у справе прауных і політычных адносін да Польскай Рэспублікі.

Удзел у выбарах будуць прымаць усе пастаянные жыхары бяз розніцы полу, нацыі і веры, маючые дваццаць год.

Рашэньні выбраных прадстаунікоу у прысутнасьці Камісара Асмалоускага пад старшынствам уласнага прэзыдыуму будуць зараз-жа прадстаулены маршалу Сойму дзеле паведамленьня Законадаучаму Сходу.

300,000 тон збожжа з Амэрыкі для Польшчы.

У сойм прышло паведамленьне, што Амэрыка выказала згоду дастравіць Польшчы 300,000 тон збожжа. Так-сама паведамілі аб тым, нібы Англія абяцала адкрыць Польшчы крэдыт у тры мільены фунтау стэрлінгау на закуп вопраток для польскай арміі.

Паварот з Расіі.

Першые транспарты польскіх грамадзян, якіе былі інтэрнованы у Расію, маюць гэтымі днямі прыбыць у Варшаву. Бюро Чырвонага Крыжа ужо зладзіла сьпіскі гэтых інтэрнованых грамадзян.

На Украіне.

Організацыя украінскіх паустанцау.

Кіраунікі украінскіх паустанцау, атаманы Зялены, Махно, Ангел, Сакалоускі і інш, зрабілі нараду дзеле коордынацыі сваіх апэратыуных заданьняу.

Утвораны штаб паустанцау. Дзеле популярызацыі ідэі поустанцау выдаецца газэта „Украінскій Павстанець“. Сфэра дзеяу штабау паустанцау распаусюджываецца на Херсонскай, Кацярынаслаускай, Кіеускай і часткі Палтаускай губ. Дэнікінцы у гэтых ваколіцах трымаюцца толькі па некаторых местах і лініяу чыгункі, хаця комунікацыя цалкам папсована паустанцамі.

ГОДЗЕ!..

Годзе брахні ужо, падкупляных зводау!
Годзе таптаньня праүд вечных, сьвятых!
Сьцежку свабоднаму духу народа,
Сьцежку да сонца і зор залатых!

З году у год мы жылі, як жывела,
З году да году чакалі сьвятла—
Што ж нажылі мы, як глянуць наукола,
Што нам апека тут ваша дала?!..

Тые у даговцы за блескам часовым
Брацьцяу запрэглі у нявольнічны плуг,
Тые, таргуючы імем Хрыстовым,
Цемру і здраду сплздзілі увакруг.

* * *

Годзе заходняй ці усходняй культуры!
Для беларуса цана ім адна,
Усе вы, панове, аднолькай натуры:
З сэрца чужога кроу ссалі-б да дна.

Вашу карысьць нам і вашы заслугі
Добра ужо скеміу таптаны народ;
Добра вядомы і путы і пугі,
Месьціу якімі ваш заход і усход.

Мы не акінем свае папялішчы,
З сьцежкі наперад ня пойдзем назад!
Сьмела здрузгочам старые бажышчы,
Новым законам збудуем пасад.

* * *

Годзе нам сілу прыблудау вялічыць
Дзецьмі, багацьцем радзімай зямлі;
Нашы загоны дауно ужо нас клічуць—
Нашы загоны, што зельлем зрасьлі.

Досіць ішлі на чужым павадку мы
Доугіе векі бяз веры у сябе.
Мы ужо ня тые.—Інакшые думы
Вырасьлі з намі, завуць к барацьбе.

Станем к змаганьню мы з ведзьмаю—крыудай
Дружна, адважна, пляно а плячо;
Рухне старое, хоць крэпкае з віду;
Яснае, вольнае створым жыцьце.

* * *

Годзе нам есьці абьедкі і косьці,
Злыбедзе усякай паклоны дарыць!
Гаспадары мы у сябе, а ня госьці,
Час к панаваньню нам сьлед церабіць!

Тое, што узята маною дачэсна,
Вечна ня будзе душыць, як прыгон;
Наша вярнуцца к нам мусіць канечна,
Гэткі ужо быту народау закон!

Гібне памрока, душыуша ад веку,
Сонцо і зоры к сабе сьвет завуць...
Сьцежку свабоднай душы чалавека!
К вольным дням вольные людзі ідуць!

Янка Купала.

Апавяданьне бяз назвы.

Гаронім у дарозе*).

У такіх выпадках Юзік ня любіу аставацца дома. Яму рабілося нядобра, маркотна і нечага шкода.

Некі смутак агортау яго і трымау у задуменьні яго дзіцячую душу.

Не хацелося аставацца дома, каб не запытау хто, чаго ен маркотны.

А хіба мог ен расказаць, што робіцца на душы? І хіба гаворка тут паможа? Гэта праходзіць само сабою, як праходзяць хмары, што усьцілаюць небо, і як расходзіцца дым у паветры. Трэба толькі сыйсьці з хаты і пабыць на самоце.

І Юзік ішоу на агароды, на луг ці, наогул, у чыстае поле, дзе хадзіу, як нядзелька, па межах, слухау сьпеу птушак ды трос у задуме галоукай, каб разагнаць апанаваушую маркоту.

„Матка-ж мая да старэнькая, не давай-жа ты паясочкау ткаць! Не давай-жа ты паясочкау ткаць, каб ен згора ды ня страціуся“,—зьвінела у вушшу песьня, якую ен чуу, як сьпявалі дзяучаты у пост на вячорках. Ад гэтага такі жаль разьбірау душу яго, што сьлезы, як боб, каціліся па твары, і Юзік лажыуся на траву ды плакау. А устаушы, брау у рукі падняты на дарозе аскабалак ды хвастау перад сабою, зьбіваючы галоукі у кветак. Пазіраючы на тое, як адбітые расьлінкі з кветкамі ціха, бяз скаргі, клаліся на зямлю, ен, чуць ня плачучы казау: „Ага, вот расьлі, а я сьек, і ня будзе вас на сьвеце ніколі“!

Шкода было расьлінак і кветак, што так неспадзявана згінулі з сьвету, але сьякаць ен не пераставау. На задор сабе і усяму беламу сьвету ен выцінау цэлые лапіны у збожжы і таптау іх нагамі.

Так мсьціуся Юзік за тые сумные пачуцьці, што не давалі яму супакою!

Заходзіу ен тагды і да Гароніма-лясьніка, калі траплялося гэта пад „вывозны дзень“, у каторы возяць дровы з лесу. Гаронім сядзе тагды на ганку і пільнавау, каб ня праехау хто міма кватэры ды ня правез дроу не па цэтліку. Нязручна было старому Гароніму тупаць цэлы дзень каля ганку на вуліцы, адбіраючы у людзей цэтлікі. Спрытней рабіу гэта Юзік. Ен шпарка бегау ад аднаго возу да другога, брау памятые у сялянскіх кішэнях цэтлікі ды падавау

*) „Апавяданьне бяз назвы“ друкавалося у „Вольнай Беларусі“ за 1917 г. і 1918 г. Як ведама, рэдакцыя „Вольнай Беларусі“ была разграблена бальшавікамі летась, у сьнежні, і гэтае апавяданьне не магло выдрукавацца да канца: мы друкуем цяпер канец гэтага апавяданьня. *Рэд.*

Проэкт уставы аб пачатковых школах Эстоніі.

У сьвядомасьць цяперашняга культурнага дэмократычнага чалавецтва вайшло што школа павінна быць 1) нацыянальнаю, 2) агульна-дастуцнаю, 3) абавязковаю, 4) адзінаю і 5) грамадзянскаю.

На гэтых-жа падвалінах пабудавало свой проэкт уставы аб пачатковых школах эстонскае міністэрство асьветы і у ліпцы гэтага году унясло яго на разгляд да Установчага Сойму Эстоніі.

Разгледзім гэты проэкт.

1) Нацыянальнасьць школы дасягаецца тым, што выклады вядуцца у роднай мове дзяцей. Калі лік дзяцей іншых народау, ня эстонцау, ня меншы 20, то для іх адчыняюцца асобные школы, ці клясы пры эстонскіх школах. Патрэбны асабліва важные прычыны, каб прынялі дзіця у школу, дзе навука выкладаецца не у яго роднай мове.

2) Эстонская пачатковая школа агульна-даступная, бо навучэньне у ей ідзе дармовае падручнікі і пісьменные прылады таксама даюцца дзецям бясплатна. Каб бедные дзеці маглі хадзіць у школу, ім дапамагаюць выдаючы адзежу, абутак і страву. Даступнасьці школы шмат памагае тое, што пры кожнай школе есьць доктар і аптэчка, бо толькі здаровае дзіця можа акуратна хадзіць у школу. Каб хвароба кагонебудзь з настаунікау не зачыніла школы, на 40 настаунікау маецца адзін запасны, каторы і замяшчае хворага. Ен-жа есьць інструктар па выхаваньню дзяцей дома. У бесплатнасьці навучаньня выяуляецца кругавая дапамога грамадзян адзін аднаму у навучаньні дзяцей.

3) Школа можа быць агульна-даступнаю, але не абавязковаю; гэта значыць, што добрай волі бацькоу дзяцей даецца права пасылаць ці не пасылаць дзяцей у школу. От-жа па проэкту кожнае дзіця з 7 да 16-ці гадоу павінно хадзіць у школу і кожны год вучыцца 35 тыдняу. Хто хоча вучыцца дома, ці у другом мейсцы, а не у школе, той павінен мець на гэта назваленьне. Апякунчая камісія глядзіць за тым, каб дзеці акуратна хадзілі у школу, і бацькі дзяцей ня хадзячых без паважнай прычыны у школу, нясуць кару. Каб даць дзецям магчымасьць вучыцца, забараняецца у працягу вучэбнага году наймаць іх на работы.

4) Пачатковая школа есьць першая ступень адзінай школы. Выкладаньне у ей вядзецца 7 гадоу, так што школа мае 7 клясау,—4 нізшых і 3 вышэйшых.

Выкладаюцца у ей такіе прадметы: родная мова, радзімазнаутво, прыродазнауство з гігіенай, фізікай і хіміяй, географія, гісторыя, арыфмэтыка, элгебра, геометрыя, *дзьве чужаземные мовы*, рысаваньне, ручная праца, сьпевы і гімнастыка. У клясе павінна быць ня больш за 40 вучняу.

Пераводных экзаменау няма. Па сканчэньню пачатковай школы вучань бяз экзамену прымаецца у сярэднюю школу.

5) Школа утрымваецца на кошты весак, гмін, мест і дзяржавы. У настаунікі выбіраюцца асобы, адтрымаушые адукацыю у настаунiцкіх сэмінарыях, і маючые пасьвядчэньні ад сваіх профэсіянальных зьвязкау, што яны па сваім маральным якасьцям адпавядаюць сваей профэсіі.

Настаунікі школы складаюць раду, якая разам з апякунчаю камісіяю выбірае кіраунiка школы. Рада апякуецца навучаньнем і выхаваньнем дзяцей. Пры кожнай вясковай школе павінна быць зямля.

Што тычыцца таго, што пачатковая школа павінна быць школай працы, то аб гэтым проэкт нічога не гаворыць, бо працавіты эстонскі народ не патрэбуе называць школы школаю працы: яна і так ею будзе.

Проэкт уставы аб пачатковых школах ставіць Эстонію у адзін рад з самымі культурнымі народамі Захаду. Напэуне ужо гэты проэкт, можа з невялікімі папраукамі, уходзіць у жыцьце.

Рауняючы тое што зроблено для народнай асьветы у Эстоніі, з тым, што есьць у нас, мы павінны сказаць, што Беларусь—самая няшчасная старонка у сьвеце. Яна саусім ня мае асьветы.

Толькі свая народная улада зможа даць народу беларускаму нацыянальную, даступную, абавязковую, адзіную і грамадзянскую школу.

А. Даніловіч.

Зіма.

Сьціснуу мароз
Грудзь зямлі крэпка,
У паветру круціцца
Жывая сетка.
Крыючы у полі,
Лясох і дварох,
Усе пад свой белы,
Халодны палог.

Усе пацішало
Птушкі маучаць
На дрэвах лісточка
Нідзе ня відаць.
Усе неяк нудна,
Жыцьця ужо няма;
Бо прышла халодная
Маці—Зіма.

Л. Вольны.

МЕНСКАЕ ЖЫЦЬЦЕ.

Дырэкцыя прауленьня беларускіх чыгунак у поуным складзе прыбывае у Менск сягодня, 20-га лістапада.

Функцыі усіх аддзелау прауленьня пачаліся нормальна ад учарашага дня.

Доля семьяу разстрэляных і вывезеных бальшавікамі. Магістрат пачау зьбіраць весткі аб ліку разстрэляных і вывезеных бальшавікамі з Менску, дзеля забезпячэньня іх семьяу штомесячнымі рэгулярнымі субсыдыямі.

Адкрыцьце Кіно-Бюро. У найбліжэйшых днях у нашым месьце мае быць адчынена Бюро для найму фільм (лент) кінэматаграфічных краёвых і заграніччых.

Бюро гэтае пад фірмаю „Экран" будзе кіравацца адпаведнымі сіламі, маючымі поуную спацыялізацыю і выпрацаванымі на глебе жывой фотографіі.

Гэтымі днямі адбудуцца нарады па пытаньню аб арганізацыі у Менску польскага фінансавага т-ва, маючае сваей мэтай падтрыманьне і разьвіцьце прамысловасьці у Менскім округу. Капітал т-ва—20 мільёнау марак. Вялікі удзел у гэтай справе прыймаюць пазнаньскіе прамысьлоўцы, якіе даюць 10 мільёнау марак. Думаюць, што і польскі урад адпусьціць 5 мільёнау марак.

Абеды для безработных, якіе выдаваліся у сталоуках б. цэнтральнага рабочага каапэратыву па 2 р., да 400 абедау у дзень, хутка пэуна будуць спыніцца дзеля браку грошай. Да гэтага часу сталоуні субсыдаваліся касай цэнтр. бюро профэсыянальных саюзау. Цяпер амэрыканская місыя абяцала субсыдыю у 30—40 тысяч руб. і гэткім чынам, можна будзе выдаваць абеды безработным яшчэ у працягу 2—3 тыдняу. Ц. Б. профэсыянальных саюзау прапанавала усім саюзам зьменьшыць выдачу талонау на танные абеды.

У гандлёва-прамысловых сфэрах. Подлуг вестак і даных гандлёва-прамысловых кругау, становішча менскага рынку цяпер знаходзіцца вось як: цэны на разные тавары у хуткім часе яшчэ ня могуць быць нармiраваны, наадварот, могуць быць павялічаны, дзеле таго, што Варшава цяпер адзіная крыніца таварау для Польшчы, Беларусі, Літвы, Галічыны і Украіны. А выбарка гэтых таварау ідзець у вельмі абмяжованым ліку.

Цяпер на мясцовых рынках прыкмечаецца зьменьшэньне ліку таварау дзеле таго, што купцы не зусім ахвотна прадаюць і дзеля гэтага павялічваюцца цэны.

Гэта прыкметна глаунае у галянтарэйных таварах.

У бакалейна каланіяльных таварах вось якое палажэньне: соль, ня гледзючы на тое, што у Вільне каштуе 70 руб. пуд, даходзіць у Менску да 8—9 р. фунт. Сьвечкі каштуюць 165—170 р. пуд, мыло—11—12 р. фунт, гарбата—22—23 р. фунт, монпасье—20—25 р. фунт, цукер (пясок)—18—21 р. фунт.

На мануфактурным рынку цэны высокіе.

Цікава яшчэ тое, што калі пры ходзіцца плаціць не „царскімі" грашамі, дык яшчэ болей павялічваюць цэны.

На біржы „думскіе" пакуль што ня даражэюць: за 250 р. дум.—93 „цар." Бадай тое самое і з „керэнкамі". За 100 р. кер.—12 р. цар.

іх Гароніму, а той глядзеу, седзячы, ці няма там якога падашуканства.

У вольны час яны сядзелі абое на ганку ды паволі гутарылі. Гаронім што небудзь рабіу, курачы люльку, а Юзік сакатау у яго каля вуха, распытуючы пра усе чыста, што цікавіло яго дзяцінную думку.

— Дзядзька!—пытау Юзік:—на вошта гэта дзяучаты любяцца да выходзяць замуж?

— Як на вошта? Каб ня зьвяліся людзі са сьвету, ды й гаспадыня часам патрэбна у хаце,—адказвау Гаронім.

— А чаму-ж, дзядзька, не захацеу жаніцца?

— Як не? Гэтак сама зьбіраусе, але-ж неяк час прайшоу, а потым і з думкі сышло.

— А на што гэта князь прадае цэтлікі на дровы?

— На грошы прагавіты. Лесу процьма, а людзям і трэсак шкадуе. Усе купі, за усе заплаці. Назьбірае грошай, а потым гуляе сабе па карчомках у горадзе.

— А прауда, дзядзька, што у князя у замку заклятые кніжкі есьць?

— Есьць, дзеткі, але іх чытаць ніхто ня можа. А каб хто прачытау, то даведауся-б пра усе чыста, што рабілося у нашым Забраным краю: пра нашых каралеу, пра нашае каралеуство і пра тое, як у людзей дастатак і волю адабралі. Але прыдзе час, тагды людзі даведаюцца, пра што у тых заклятых кніжках пішацца. Не на век яны закляты. Тагды наш Забраны Край зноу стане вольны і нікому непаслушны.

— А чаму, гэта дзядзька, наш край—Забраны?

— Бо маскоуцы, дзеткі, забралі. Пайшлі на нас вайною ды забралі пад сваю абладу. Раней край наш з Польшчай хаурусавау, і гэтакжа сама цяжка жылося, а цяпер вось—дык і тхнуць нельга. Чуу мо', як у песьнях сьпяваюць: „Наступіла чорна хмара, настала шчэ й сіва: была Польшча, была Польшча, а цяпер Расія".

— А калі мы не захочам карыцца маскалем, дык што, дзядзька, будзе?

— Як што будзе? У вастрог забяруць, на шыбеніцу пашлюць.

— А вастрог—гэта куніца?

— Але, гэтакая самая куніца. Трымаюць там чалавека на адным хлебе і вадзе, покі ен не памрэ, або ня зьмілуюцца над ім. Толькі дауней куніцы рабілі пры цэркві і саджалі туды людзей за грахі, а вастрогі цяпер будуюць у горадзе...

— Вот каб ты згарэло, як кепска жыць на сьвеце!—уздыхнуу ад думак Юзік.

— Чаму, дзеткі, кепска?—адказау Гаронім.—Не чапай нічога і ня бойся нікога. Няма мілей нічога, як на белым сьвеце у Бога...

У такіх гутарках Юзік праседжвау з Геронімам да самага змроку. Найчасьцей Гаронім расказвау, што ен бачыу у Нясьвіжы, як езьдзіу да замку з рыбаю.

Як ведама, у чэцьвер, посьля рыбацтва, Гаронім ня прыходзіу дадому. Ен заставауся у карчме і выпівау там лішнюю чарку, бо у гэты дзень ен ня меу сапачынку і уночы. Яму трэ' было ехаць да лясьнічага на кватэру, дзе рыбу перабіралі, сартавалі, пісалі рэестр, а ужо а поуначы, з рыбаю на возе і з рэестрам у кішэні, ехау Гаронім да замку, каб пасьпець з рыбаю паном на сьнеданьне.

І вось—сьпяць добрые людзі, маучыць цемная ночка, адзін Гаронім трасецца у палукашку па каудобістым гасьцінцы, пасьпяшаючы з рыбай да замку! Навет тоусты стары беразьняк, што пастау увабапал гасьцінцу, і той сьпіць і не шамоча дробным лісьцем сваім. Сумна і вусьцішна, асабліва увосень. Холадна, хмурна. Ня цьвіце расьліна, ня руніцца зелка. Сьціхло усе, змоукло й замерло.

Не стракоча конік, ня гудзе ужо пчолка, ня сьпявае птушка. Толькі вецер гасае па полі ды шамоча быльнік па межах. Вусьцішна у полі, самотна у дарозе!

Цемна. Укрыла ноч зямлю, як тоустаю коудрай, і робіцца душна. Хочацца скінуць з сябе гэты цяжар, разарваць гэту цемру ды азірнуцца навокала. Ціха,—ні зыка, ні песьні, як на руінах, як у пустой гасподзе. Аж грудзі сьціскаюцца з жалю!

Торкне Гаронім каня і чуе, як сэрцо калоціцца у грудзях і зьвініць у вушшу ад сьмяртэльнае цішы. Конь струханецца, хуркне ды зноу сабе крочыць вольнай ступою. Едзе Гаронім, калышацца у возе і ня ведае сам, ці марыць ен, ці дрэмле. Думкі сьляпіцаю лезуць у голау, і не адгоніш іх, не адмахнешся. Плывуць яны, як павуцьце у паветры, цягнуцца адна за аднэй, рвуцца ды нікнуць недзе у бяздоньні. Невяселые, сумные думкі!

Цяжка, ой цяжка жывецца на сьвеце! Таучэцца народ, як Марка у пекле. Бьецца чалавек, працуе, а трапіцца ліхо якое, дык і рук зацяць не-за-шта. Гібеюць людзі, і канца ня відаць людзкай пакуце. А зямліскі тае, зямліскі навокала! Касі, ары, сей! Ды ня свой, не працоуны народ уладае гэтым абшарам. Дармаеды абселі зямельку нашу і не даюць людзям прастору. І на вошта гэтакая процьма зямлі аднаму чалавеку, хоць-бы князю таму?!...

Нагадаушы князя, Гаронім варупіцца на возе і мацней паганяе каня, бо гэта раптам напамінало службу яго і усе, зьвязанае з ею.

(Канец будзе).

Язэп Лёсік.

Кепская мястовая гаспадарка апошчімі гадамі прыняла вялікіе размеры. Брак будауніцкіх матэрыялау, высокіе цэны на іх і на рабочыя рукі, без прыбатнасьць з нерухомых меньняу зрабілі тое, што большая частка дамоу у Менску прыняла вельмі кепскі выгляд. Многіе сьцены патрэскаліся, у многіх дамох пагніла падлога. Дзядзінцы, ходнікі, дахі—усе памала руйнуецца. Цяпер на акраінах многіе уласьнікі лічаць для сябе болей карысным прадаваць свае дрэуляные будынкі на дровы. Калі гэткае становішчо працягнецца яшчэ год—усе будыніны зробяцца непрыгоднымі. Ужо цяпер есьць сотки дамоу, у каторых жыць нельга. Адзіным ратункам можа быць толькі шырокая дзяржауная падмога, якая выдавалася-б у форме пазычак домауласьнікам на аднауленьне іх меньня. Цяпер у многіх гарадох, у тым ліку і у Менску, паднято пытаньне аб злучэньні домауласьнікау у мястовые і краевые саюзы і організацыі агульнага краевага банку.

Абмен прадуктау. У Вільні па загаду магістрата у менскіх складах адбываецца абмен солі й газы, на збажыну. І вось за 1 пуд пшаніцы, жыта альбо ячменя даюць 2 пуды солі або газы, а за пуд, ауса, гароху, грэчкі або льнянога семені выдаюць 1 пуд 30 фунтау солі альбо газы.

Варта было бы уладзіць тое самае і у нас у Менску!

Цэны на рынках у панядзелак, 17-га лістапада: хлеб—3 р. 35 к. ф. малако—4 р. кварта, сало—22 р. ф., каубаса—15 р. ф., масла—28 р. ф., бярозавые дровы—260 р. воз, газа—2 р. фунт.

Рэдактар-выдавец
Ядв. ЛУЦЭВІЧ.

Друкарня Інвалідау. Менск.